

Gyepgazdálkodási kilátások erodált, lejtős területen

Krisztián József - Kasza Gyula

GATE "Fleischmann Rudolf" Mezőgazdasági Kutatóintézet, Kompolt

Amikor szántóföldi növényeink termésátlaga a korábbi évek 3-4-szerese lett, jószérével alig változott a gyepes területek termése. Legkevésbé a hazai tudományos kutatás és oktatás marasztalható el ezért, hiszen többek között olyan kiváló lelkes művelői, szószólói, oktatói voltak mint BASKAI BERTALAN, VINCZEFFY IMRE, BARCSÁK ZOLTÁN kiváló nemesítői GRUBER FERENC, JANOVSZKY JÁNOS. Hogy mégis mostohán maradt a gyepgazdálkodás - kevés kivételtől eltekintve - keresnünk kell az okait, csak így juthatunk el a nem vitatható fontosságú megoldásokhoz.

Az ökológiai adottságokról

Domb- és hegyvidéki gyepterületeink domborzati, talajtani adottságai egyértelműen kedvezőtlenek. Kevés kivételtől eltekintve azok a területek maradtak gyepművelési ágban, amelyek nem voltak alkalmasak szántóföldi művelésre, vagy onnan kikerültek miután lepusztultak, leromlott termékenységük. A feltétlen gyepterület fogalom is ezt igazolja, miszerint a terület nem alkalmas szántóföldi hasznosításra "csak gyepnek". Az elvékonyodott, esetenként csaknem alapkőzetig erodált talaj természetes termékenységét *annyira elvesztette, hogy kedvező időjárási körülmények között is alig adott legeltethető termést.*

Erodált legelőn folytatott szabadföldi kísérletünk kontroll parcelláján átlagos időjárású években kevesebb mint 2.000 kg/ha (kaszált) zöldtermést mértünk. Az ilyen mértékben leromlott gyepben hiányoznak az értékes fűfajok, a legelő állat a mért termésekből jóval kevesebbet hasznosít.

A lejtős területű gyepeket gyakrabban sújtja az aszály mint a síkon találhatóakat. Az északi középhegységi gyepes területek földrajzi fekvésükhöz képest kevés csapadékot kapnak. A tömődött talajú ősgyep, telepített gyep vízbefogadó képessége töredéke mint a szántott területeké, a csapadék jelentős része elfolyik különösen a kiritkult, leromlott állapotú területekről. Nagyon kevés a téli tározott vízkészlet. A gyér növényzet nem tartja vissza a vizet, a fagyott, tömődött felszín nem tudja befogadni, hiányzik a vegetációs időben a télen elfolyó csapadék. Hatványozottan jellemző ez a 30%-nál meredekebb lejtőkön, ahol kialakul a marhazongora, jelentős eróziós talajpusztítást is okozva.

Nagy különbség van a déli-déli és az északi-északias kitétségű területek vízgazdálkodásában, következésképpen termésében. Kísérleteinkben 15-30%

terméscsökkenést mértünk a délies kitettségű ősgyepeken. Optimális tápanyagellátás mérsékelte, de nem szüntette meg a különbségeket. A meredek délies kitettségű lejtőkön az erősebb besugárzás miatt nagyobb a növényzet - a talaj felmelegedése, nagyobb a transpiráció, evaporáció. Hasznosítatlanul párolog el a csapadék jelentős része.

Összegeződnek a kedvezőtlen ökológiai adottságok a lejtős területű gyepeken, természetes termékenységük, ezért fokozatosan csökken, kipsztlulnak az értékes gyepalkotó növények, helyüket káros gyomfajok foglalják el elbozótosodik, elvadul, haszontalan területté válik, csak nevében marad legelő.

A gazdálkodás körülményei

Az ország gyepterületének 19%-a található a három északi megyében. Az országos átlagtól a térségben lényegesen nagyobb - 28%-ot foglal el - a gyepes terület. (Lásd táblázat). 1986-hoz viszonyítva a térségben 15 ezer hektárral csökkent, igaz lényegesen kisebb mértékben, mint a mezőgazdasági terület.

Drasztikus a szarvasmarha 51%-os, a juh 64%-os állománycsökkenése. Ez önmagában jelzi a gyepterületek hasznosítását, pontosabban azt a folyamatot, hogy kevesebb gyepre van szükség, nagyobb területet magára hagynak. Elbozótosodik, elfajul az elhagyott lejtős területű legelő. Később nagy költséggel lehet újra hasznosíthatóvá tenni, rekultiválni úgy legeltetésre, mint erdőtelepítésre. Gondolom, csak kívánni lehet manapság, hogy ezek a területek évente legalább egy tisztító kaszálást kapjanak.

Ha már kevesebb az állatállomány, kevesebb a hasznosított gyep, tartsuk azt rendben. Sokszorososan bizonyított, hogy megtérül a szakszerű gyepápolásra fordított költség. Hogy többszörözni lehet a termés mennyiségét, javítani minőségét számos kutató szabatos kísérlete, üzemi tapasztalata bizonyította. Bőven megtérül az évenként egyszeri gyomirtó kaszálás költsége, az erdők közé ékelődő hegyvidéki legelőkön nélkülözhetetlen a cserjefajok visszatelepedésének megakadályozása érdekében is.

Azt is bizonyították szabatos kísérletek, hogy legjobban hiányzik gyepjeinken a nitrogén tápanyag, ha el is marad a foszfor és a kálium pótlása az önmagában is megbízhatóan növeli a termést, megtérül költsége még a jelenlegi műtrágya árak esetében is.

A degradált gyeppek felújításáról sem mondhatunk le. A településekhez, majorságokhoz, szarvasmarha- és juhtelepekhez közeli túlterhelt legelők szakaszos rendbetétele az ismert módszerekkel nélkülözhetetlen.

Csak vázlatosan lehet összefoglalni rövid dolgozatban a gyepgazdálkodás perspektíváit a kedvezőtlen termőhelyi adottságú domb- és hegyvidéki térségekben. A legnagyobb veszély éppen a lemondás, a hűtlen hagyottság. Meggyőződésem, hogy nem nélkülözheti a térség a kérődző állatfajok tenyésztését, tartását, a szántóföldek talajvédelme is feltételezi azt. A legelők - a leírt ökológiai adottságok ellenére is - nélkülözhetetlenek, nemcsak takarmányozási, egyéb, számos közismert kedvező hatásai miatt is. Tudományosan

megalapozott kutatási, üzemi eredmények bizonyították, hogy többszörözhető a hegyvidéki gyepék termése. Az is meggyőződésem, hogy nem mondhat le az ország a domb- és hegyvidéki térségek mezőgazdasági termékeiről. Ez nemcsak gazdasági érdek, alapvető társadalmi kötelezettség ez az ott élő népesség emberhez méltó életkörülményeinek megteremtése érdekében.

A termőterületek és a kérődző állatállomány változása

Megyék	Termőterület 1.000 ha						%*
	Mezőgazdasági		Szántó		Gyep		
Borsod-A.Z.	455	432	269	275	140	134	31
Heves	234	220	160	162	48	43	20
Nógrád	143	129	89	88	42	38	30
S. Észak-Magyarország	832	781	518	525	230	215	28
S. országos	6.524	6.122	4704	4714	1.234	1.148	19

Megyék	Kérődző állatállomány				%**	
	Szarvasmarha		%**	Juh		
Borsod-A.Z.	96	48	50	186	52	72
Heves	42	24	43	56	24	57
Nógrád	40	16	60	36	17	53
S. Észak-Magyarország	178	88	51	278	93	66
S. országos	1.725	999	42	2.337	1.252	46

* A gyepes terület részaránya a mezőgazdasági területeiből 1993-ban

** A csökkenés mértéke